

Skötsel av vuxna och äldre träd

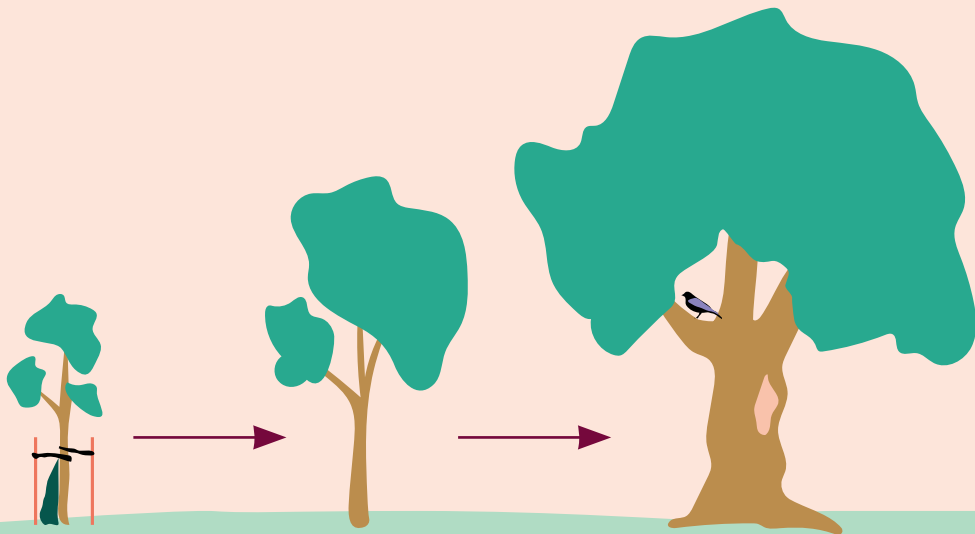
Svenska
kyrkan

Varför är skötsel av vuxna träd viktigt?

Vuxna och äldre träd utgör stommen i begravningsplatsers karaktär och har ofta höga biologiska, kulturhistoriska och sociala värden. Träd räknas som vuxna när de är reproduktiva och har därmed ofta blomning och fruktsättning. Träd i denna åldersfas har en jämnare tillväxt jämfört med unga träd, och kronans bredd kan öka i minst samma takt som dess höjd.

Ett träd med en välutvecklad kronstruktur kräver ofta minimala direkta skötselinsatser, men förutsätter en systematisk uppföljning. Genom löpande besiktningar kan risker förebyggas och förändringar i vitalitet eller stabilitet upptäckas i tid, vilket möjliggör proaktiva snarare än reaktiva åtgärder. På så sätt bevaras platsens unika karaktär och de värden träden representerar.

Skötsel av vuxna och äldre träd handlar om att balansera riskhantering mot bevarande av värden och långsiktig

utveckling. Genom att arbeta systematiskt med besiktning, beskärning och markförbättring kan trädens funktion bevaras. Detta är avgörande för att upprätthålla begravningsplatsens identitet, trygghet och ekologiska funktion över tid.

Trädens förmåga att hantera skador

Skador från beskärning, påkörning och grävning skapar skador med exponerad ved, vilket kan leda till att vednedbrytande svampar koloniserar och försvagar trädet på sikt. Trädets förmåga att motverka detta och framgångsrikt övervalla skador beror på flera faktorer:

- Trädart.
- Trädets åldersfas.
- Trädets vitalitet.
- Tidigare, ej övervallade skador.
- Trädets växtförutsättningar, såsom tillgång till vatten, näring och jordvolym.
- Trädets storlek i förhållande till skadan.

Ett friskt träd med god vitalitet har bättre förmåga att hantera en skada än ett träd med nedsatt vitalitet. Gamla träd är generellt mer känsliga för beskärning och i kombination med torka eller försämrade markförutsättningar kan konsekvenserna av en skada bli omfattande.

Gör så här

Arbeta systematiskt med besiktning och uppföljning

Genomför regelbundna trädbesiktningar. Följ trädens vitalitet och kondition och notera förändringar över tid. Minskad skotttillväxt och tidiga höstfärger är ofta en tidig indikator på försämrad vitalitet. Att arbeta med inventeringar, trädplaner och trädvårdsplaner är ett bra sätt att kartlägga och följa upp trädbeståndet.

Åtgärda träd som bedöms utgöra risk

Träd som bedöms utgöra en oacceptabel risk ska åtgärdas. Som tumregel ska minsta möjliga åtgärd vidtas för att sänka risken till en godtagbar nivå. Insatser bör alltid anpassas efter trädets placering. I miljöer där människor sällan vistas kan träd ofta lämnas utan åtgärd, eftersom risken för person- eller egendomsskada är försumbar. Läs mer om risk i guiden "*Riskbedömning*". Äldre träd har ofta håligheter och död ved som är biologiskt värdefull. På platser där det är lämpligt är det därför viktigt att bevara dessa livsmiljöer. Läs mer om trädens naturvärden i guiden "*Naturvärden*".

Beskärning ska alltid ha ett tydligt syfte. Ingen gren, levande eller död, ska tas bort utan anledning.

Undvik kompaktering

Trädens rotmiljö är fundamental för deras vitalitet och framtida livslängd. Ett av de vanligaste problemen är att marken kompakterats. Kompakteringsskador uppkommer av tyngre maskiner och upplag, men även återkommande vikttryck från åkgräsklippare och fotgängare kan kompaktera jordens övre lager. En kompakterad jord förhindrar luft och vatten från att tränga igenom, vilket kraftigt försämrar växtförutsättningarna. Det finns åtgärder som till viss del kan förbättra markstrukturen i en kompakterad jord, men det enklaste och långsiktigt bästa sättet är att stimulera jordens mikroliv genom regelbunden tillförsel av organiskt material.

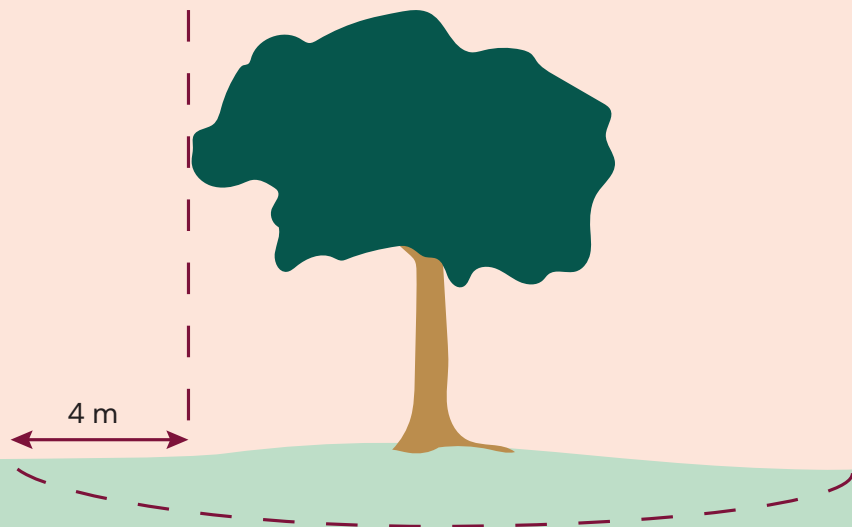
Ett lager av mulch eller grus under trädkronan sprider vikttrycket från fotgängare eller maskiner vilket motverkar framtida kompaktering. Perennplanteringar, buskar, högvuxet gräs, pollare eller låga staket kan också användas för att skapa barriärer kring träden och förhindra kompaktering. Att dressa gräsmattan för att jämna ut ojämnheter kan också göra så att ytliga rötter inte blir påkörda.

Skydda rotzonen

Undvik i största möjliga mån grävning och fordonstrafik inom trädens rotzoner. Rotzonens utbredning varierar beroende på faktorer som art och plats, men räkna med att rötter förekommer fyra meter ut från kronans utbredning och att majoriteten av rötterna återfinns i de övre jordlagren. Om grävning intill träd inte går att undvika bör en trädsakkunnig (enligt definitionen i SIS-standard SS 990002:2025 Trädvård – Arbete vid träd – Skydd av träd vid planering och utförande) konsulteras och lämpliga skyddsåtgärder vidtas, såsom korrekt rotbeskärning och täckning av schakt. Se guiden *"Skydda träd vid grävning"*.

Träd och i synnerhet äldre träd är känsliga för förändringar i sin omgivning. Åtgärder i rotzonen kan få långsiktiga konsekvenser för trädets stabilitet och vitalitet.

Hantera vatten på platsen

Stående vatten i rotzonen är skadligt för trädens rötter. Det är därför viktigt att notera lågpunkter där stående vatten tenderar att förekomma efter kraftig nederbörd, särskilt i leriga eller kompakterade jordar. Eftersom torka samtidigt är ett växande problem bör regnvatten tas tillvara genom att spridas över grönytor där träd kan tillgodogöra sig det, istället för att ansamlas i lågpunkter. Vattnets rörelse på kyrkogården kan påverkas med enkla medel såsom lutningar och höjdsättning.

Säkerställ rätt kompetens på utförare

Felaktigt utförda åtgärder kan förkorta trädens livslängd och kan höja risken för att grenar eller hela trädet kollapsar. Alla större beskärningsarbeten ska därför utföras av en certifierad arborist. Läs mer om hur du anlitar en arborist i guiden *"Upphandling av arborister"*. Komplexa åtgärder, såsom kronstabilisering, kräver särskilt hög kompetens och bör endast anföras av arborister med dokumenterad erfarenhet av liknande arbeten.

Bedömningar och åtgärder på särskilt värdefulla och mycket gamla träd bör utföras av arborist med specialiserad kompetens kring just veteranträd. För detta finns en särskild certifiering, VETcert. Läs mer om olika certifieringar som kan vara relevanta i guiden *"Upphandling av arborister"*.

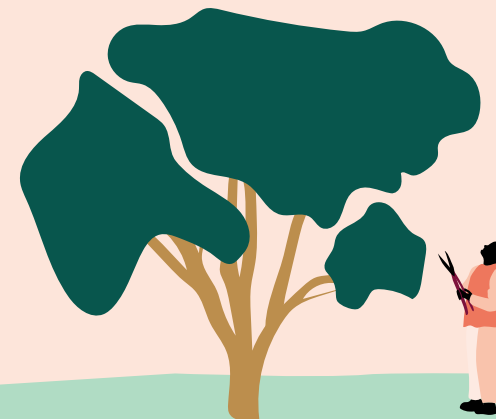
Mindre underhållsbeskärning av enstaka grenar (diameter under 10 cm) kan utföras av begravningsplatsens egen personal, förutsatt att relevant utbildning inom beskärning finns. Gäller det en stor mängd grenar eller större ingrepp ska dessa utföras av en certifierad arborist.

Tänk även på att fällning av hela träd alltid ska vara den sista utvägen, som endast bör utföras när det finns en oacceptabel risk för skada på egendom, personer eller kulturmiljö. Kontakta länsstyrelsen för vägledning i vilka åtgärder som kan vara lämpliga på platsen utifrån kulturhistoriskt perspektiv. Läs mer i guiden *"Kontakt med länsstyrelsen"*.

Beskärningsingrepp att undvika

- **Rutinmässig kronglesning utan mål.**
- **Kraftiga ingrepp** som skapar stora beskärningssnitt eller andra skador. Med god planering och uppföljning kan större beskärningar undvikas. Grenar som växer i en riktning där de i framtiden kan komma i konflikt med belysning, gångvägar eller dylikt bör beskäras redan innan problemet har uppstått och grenarna hunnit växa sig stora.
- **Felaktig beskärning** som försvårar trädets övervallning av skadan.
- **Toppkapning** av träd. Definitionen av toppkapning enligt Svensk standard är: "Avlägsnande av större stam eller gren till en förutbestämd höjd utan hänsyn till trädets struktur eller förmåga att hantera ingreppet." Detta leder till försvagade träd med en förkortad livslängd, ofta med ökad risk för kolonisering av vednedbrytande svampar och grenbrott. Toppkapning används endast för att skapa högstubbar av träd med så pass dålig strukturell kondition att de bedöms utgöra en oacceptabel risk.

Viktigt att känna till

- Träd har begränsad förmåga att hantera plötsliga miljöförändringar och stora beskärningsingrepp.
- Vid ingrepp inom trädens rotzon bör växtsakkunnig konsulteras.
- Träds förmåga att hantera beskärning och skador beror på art, trädets vitalitet (livskraft), växtförutsättningar och eventuell förekomst av tidigare skador.
- Stora skador tar mycket lång tid att övervalla, och i många fall lyckas trädet aldrig helt övervalla större skador.
- Trädens värden ökar med åldern. Det tar hundra år att ersätta värdet av ett hundra år gammalt träd.
- Om ett gammalt träd bedöms ha kort kvarvarande livstid bör ersättningsträd planteras i närheten redan innan det äldre trädet dör eller tas bort.
- Planera långsiktigt för hur strukturer såsom alléer och trädkransar ska utvecklas. Undvik att skapa luckor utan plan för återplantering.

Vanliga misstag att undvika

- Att utföra åtgärder utan tydligt syfte, såsom slentrianmässig underhållsbeskärning.
- Att genomföra för stora ingrepp i kronan.
- Att reducera trädens rottillgängliga jordvolym genom exempelvis asfaltering.
- Att inte skydda stambas och ytliga rötter från skador från gräsklippare och annat.
- Att arbeta i rotzonen utan att vidta skyddsåtgärder.
- Att fälla träd utan plan för återplantering.
- Att inte ta in rätt kompetens för bedömning och åtgärder.
- Att orsaka markkompaktering inom trädens känsliga rotzoner.
- Att besluta om fällning utan att först ha utrett bevarandevalternativ.

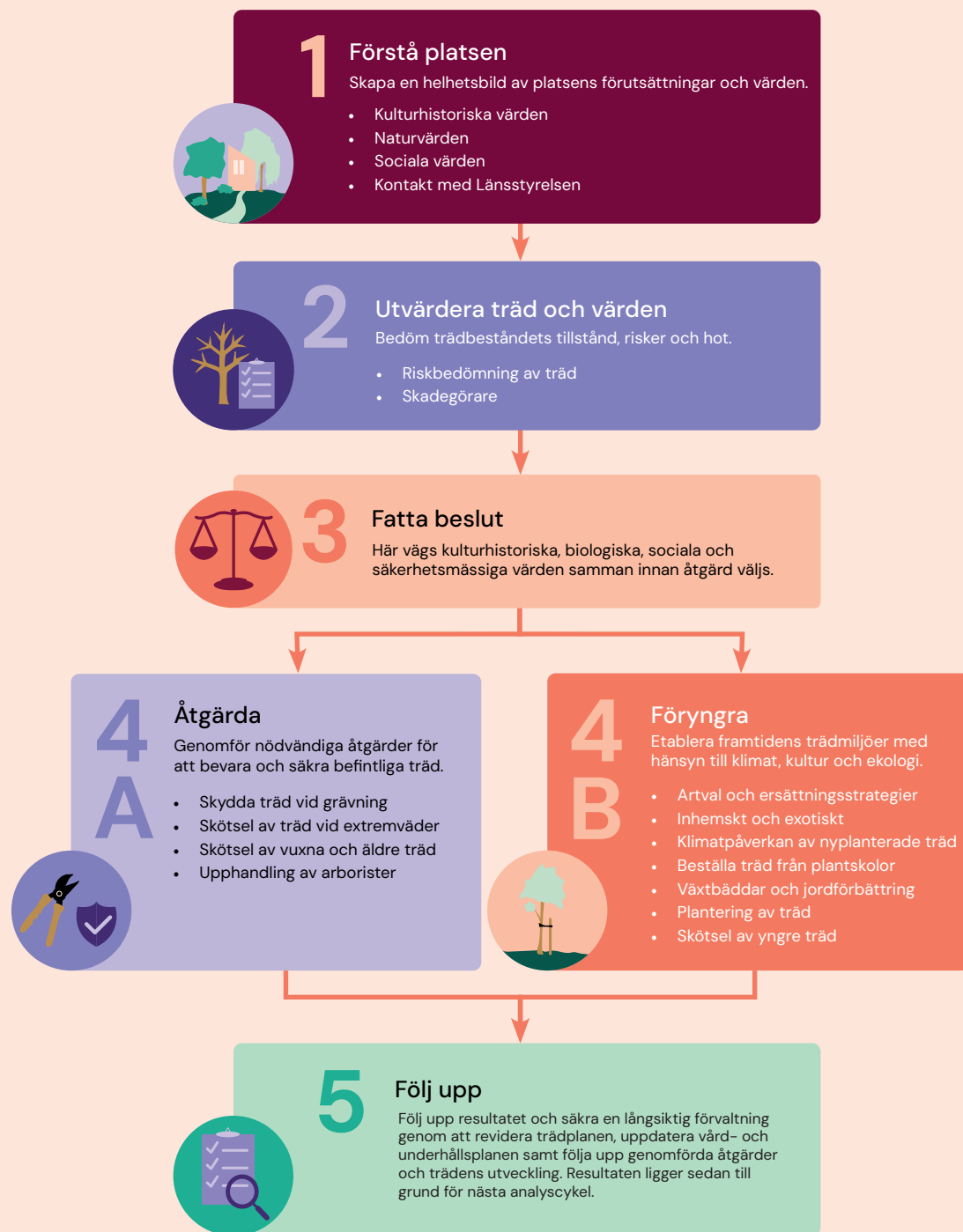

Checklista för förvaltaren

- ☐ Finns en aktuell trädinventering?
- ☐ Har risker identifierats och åtgärdats?
- ☐ Är rotzonen skyddad?
- ☐ Har markförhållanden analyserats? Förekommer stående vatten eller kompaktion?
- ☐ Finns en plan för successiv förnyelse?
- ☐ Säkerställs rätt kompetens vid åtgärder?

Process och samband mellan guiderna

Den här guiden är del av en serie om förvaltning av träd på *begravningsplatser*

Artval och ersättningsstrategier

Inhemskt och exotiskt

Klimatpåverkan av nyplanterade träd

Kontakt med länsstyrelsen

Beställa träd från plantskolor

Kulturhistoriska värden

Naturvärden

Plantering av träd

Riskbedömning av träd

Skadegörare

Skydda träd vid grävning

Skötsel av träd vid extremväder

Skötsel av yngre träd

Skötsel av vuxna och äldre träd

Sociala värden

Upphandling av arborister

Växtbäddar och jordförbättring